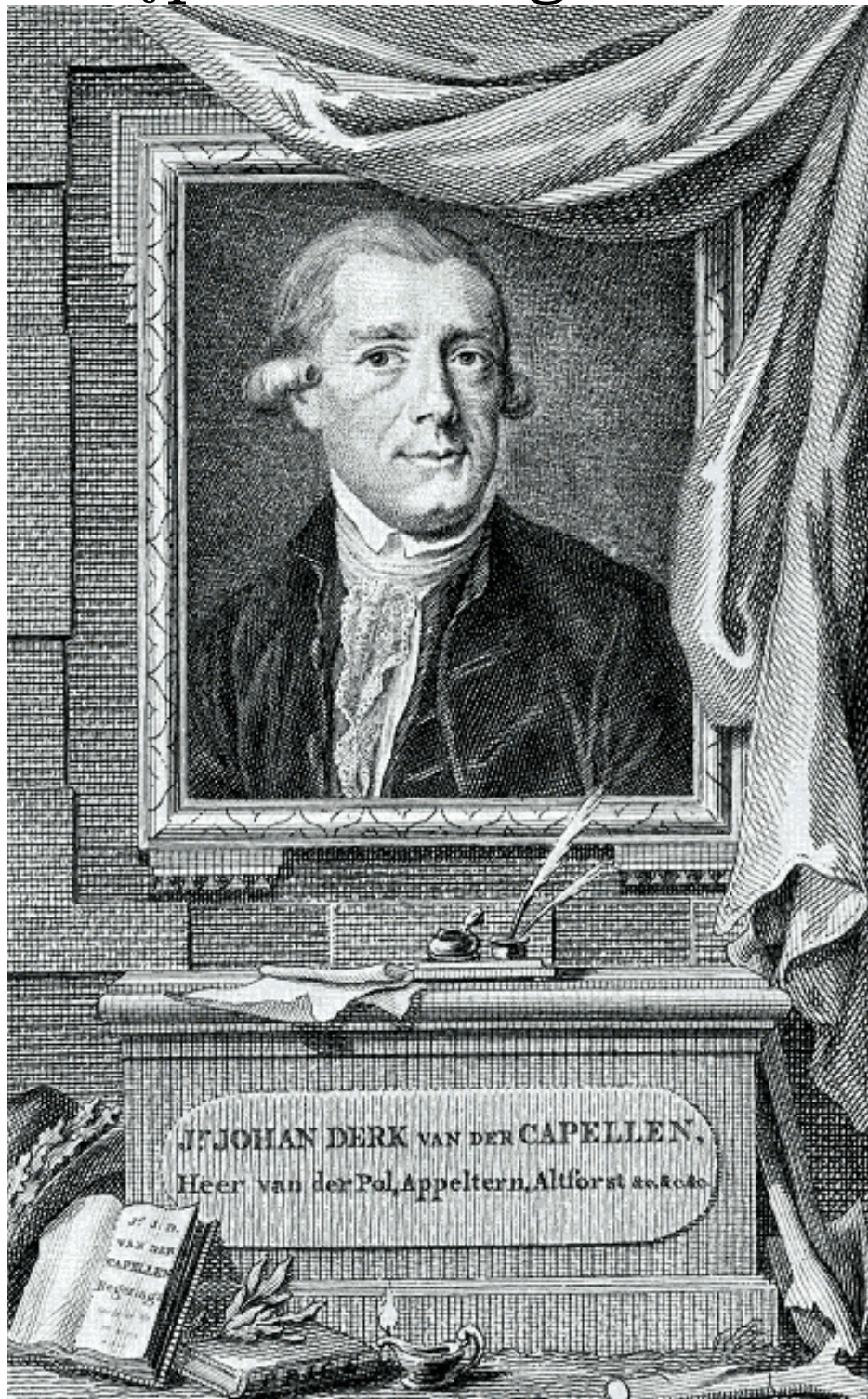

Skocpol in de lage landen

Bachelor-scriptie Thomas Stein, 5980194

¹ A. H. Wertheim Gijse-Wenink en W. F. Wertheim, *Aan het volk van Nederland* (Castricum 1980) 8.

Inhoud

Inleiding	3
Skoçpols theorie en de kritiek.....	6
De Bataafse Revolutie op het platteland, een macroscopische lens op de microscopische gewesten.....	11
De klassensamenleving in de Republiek, een marxistische fabricatie of een feitelijke representatie?	17
Conclusie	22
Literatuurlijst	25

Inleiding

Historici zien de Franse Revolutie als een van de belangrijkste momenten in de geschiedenis van West-Europa. Iedere school in de westerse wereld onderwijst over het verloop en de gevolgen van de Franse Revolutie. Gelijktijdig met de veelbesproken Franse Revolutie, vond er in de Nederlandse Republiek ook een revolutie plaats, de Bataafse revolutie. Deze valt in de geschiedschrijving in het niet bij de Franse Revolutie en wordt meestal geschaard onder de noemer 'Franse Tijd' of 'Bataafs-Franse tijd'.² De Bataafse Revolutie deelde veel idealen met de Franse Revolutie. Er is duidelijk sprake van een zekere mate van verwantschap, maar de Bataafse Revolutie als individueel onderzoeksobject is lang verwaarloosd geweest door historici. Rutjes bespreekt dit in de inleiding van zijn boek 'Door Gelijkheid Gegrepen'.³ Hij geeft ook aan dat sinds de jaren 80 van de vorige eeuw de Bataafse Revolutie steeds vaker als een op zichzelf staande revolutie wordt onderzocht. De Bataafse Revolutie wordt ook het onderwerp van mijn scriptie.

Dit onderzoek voer ik uit aan de hand van de theorie van Theda Skocpol. Skocpol is een structuralist en ziet de oorzaken van 'sociale revoluties' buiten de acties van een individu. Allereerst is het belangrijk om haar definitie van een sociale revolutie vast te stellen. Sociale revoluties zijn volgens Skocpol 'rapid, basic transformations of a society's state and class structures' begeleid door opstanden vanuit de onderkant van de samenleving.⁴ Skocpol behandelt het ontstaan van deze revoluties dus aan de hand van structuren. Zoals we net bij haar definitie van een sociale revolutie zagen zit er een marxistische structuur van klassenverdeling in het model. Een historicus die vanuit een marxistische blik naar de Bataafse Revolutie kijkt is Cornelis de Wit. Dit idee is belangrijk voor de theorie van Skocpol. De Wit speelt dan ook een belangrijke rol in mijn scriptie.

Een andere structuur die volgens Skocpol belangrijk is in het ontstaan van een sociale revolutie is een grote rurale samenleving die zich afzet tegen

² M. Rutjes, *Door gelijkheid gegrepen: democratie, burgerschap en staat in Nederland 1798-1801* (Amsterdam 2012) 1.

³ Ibidem.

⁴ Theda Skocpol, *States and Social Revolutions, a Comparative Analysis of France, Russia and China* (Cambridge 1979) 4.

oude feodale rechten. Deze structuur komt Skoçpol tegen in haar onderzoek naar de Franse, Russische en Chinese revolutie. Mijnhardt schrijft een artikel over de opbouw van de samenleving van de Republiek in de tijd voor de Bataafse Revolutie.⁵ Uit zijn onderzoek blijkt dat een te groot deel van de bevolking van de Republiek in een stad woonde. In de theorie van Skoçpol is de rurale bevolking van vitaal belang. Hierom heb ik besloten de bewering van Mijnhardt verder te onderzoeken. Een andere auteur die het nut van Skoçpols theorie met betrekking tot de Bataafse Revolutie ondergraaft is Wayne Te Brake. Te Brake zegt dat een sociale revolutie niet mogelijk was in de Republiek omdat het geen eenheidsstaat was.⁶ In de literatuur leeft het idee dat de Bataafse Revolutie geenszins een sociale revolutie was. De redenen hiervoor verschillen, maar de conclusie is eenzijdig. Naar mijn mening zijn er bij deze noties vraagtekens te zetten. Hieruit volgt de vraag in hoeverre was de Bataafse Revolutie een sociale revolutie? Ik hoop met dit onderzoek de veelal bekritiseerde theorie van Skoçpol enige nuance te geven en te laten zien dat hij ook bruikbaar is op ‘mislukte’ casussen.

Deze vraag ga ik beantwoorden met behulp van drie hoofdstukken met ieder een eigen centrale vraag. In het eerste hoofdstuk ga ik een uitgebreidere uitleg geven van Skoçpols theorie. Hiernaast geef ik een overzicht van de grote kritieken op de theorie. Dit om een duidelijk beeld te krijgen van de historiografie rond de Skoçpols theorie en haar gebreken. Ik zal hiervoor gebruik maken van het werk van Skoçpol,⁷ Selbin⁸ en Tilly.⁹ Hier heb ik een hoofdstuk aan gewijd omdat er kritiek is uit vele hoeken en het voor deze scriptie belangrijk is om dit goed op een rij te hebben. De centrale vraag in het eerste hoofdstuk is wat is de kritiek op Skoçpols theorie?

In het tweede hoofdstuk ga ik kijken naar de ideeën van Te Brake en Mijnhardt. Beide ideeën ondergraven het nut van Skoçpol met betrekking tot de Bataafse Revolutie. Het belangrijkste punt is dat beide historici niet kijken

⁵ Wijnand Mijnhardt, ‘The Dutch Republic as a Town’, *Eighteenth-Century Studies* 31 (1998) 3, 345-348, aldaar 1.

⁶ Wayne Te Brake, ‘Popular Politics and the Dutch Patriot Revolution’, *Theory and Society* 14 (1985) 2, 199-222, aldaar 201.

⁷ Skoçpol, *States and Social Revolutions*.

⁸ Eric Selbin, *Modern Latin American Revolutions* (Routledge 2013).

⁹ Charles Tilly, *European revolutions, 1492-1992* (Oxford 1993).

naar de losse gewesten en hun verloop van de revolutie. Mijn tweede hoofdstuk gaat over het verloop van de revolutie in minder verstedelijkte gewesten. Eerst is het belangrijk te kijken naar wat de minder verstedelijkte gewesten zijn. Dit ga ik doen aan de hand van de census van 1795.¹⁰ De loop van de revoluties in de individuele gewesten ga ik bekijken aan de hand van het boek van Joost Rosendaal over de Bataafse Revolutie.¹¹ Het tweede hoofdstuk gaat draaien om de vraag verliep de Bataafse revolutie anders in de minder verstedelijkte gewesten?

In het derde hoofdstuk ga ik kijken naar de klassensamenleving die Skoçpol als een vereiste ziet voor een sociale revolutie. Hierin zal ik gebruik maken van De Wit,¹² Rutjes¹³ en een artikel van Erik Jacobs¹⁴ over zogenoemde volksblaadjes uit de tijd van de Bataafse Revolutie. In deze blaadjes werd vaak afgegeven tegen ‘de ander’, in dit geval vaak de bovenlaag van de samenleving. Ik ga hierin niet proberen een duidelijke gestructureerde klassensamenleving in de Republiek te bewijzen. Ik ga wel proberen nuance aan te brengen in de kritiek op De Wit. Het derde hoofdstuk gaat draaien om de vraag klopt het idee dat De Wits klassensamenleving foutief is, of is er wel sprake van een klassensamenleving in de Bataafse tijd?

¹⁰ ‘Volkstelling 1795’, <http://www.volkstellingen.nl/nl/volkstelling/jaartellingdeelview/VT179501/index.html> (20-12-2019).

¹¹ Joost Rosendaal, *De Nederlandse Revolutie, Vrijheid, volk en vaderland 1783-1799* (Nijmegen 2003).

¹² Cornelis de Wit, *De Strijd tussen Democratie en Aristocratie in Nederland, 1780-1848* (Heerlen 1965).

¹³ Rutjes, *Door gelijkheid gegrepen*.

¹⁴ Erik Jacobs, *Volksbladen versus verlichting*, (nog niet gepubliceerd hoofdstuk).

Skoçpols theorie en de kritiek

De theorie van Theda Skoçpol gaat uit van maatschappelijke structuren. Deze structuren zouden invloed hebben op het ontstaan van sociale revoluties, in tegenstelling tot het handelen van een individu. Deze theorie staat centraal in mijn scriptie. Hierom heb ik besloten om een hoofdstuk te wijden aan het verder uitleggen van haar theorie en het nut van de theorie met betrekking tot de Bataafse Revolutie. Hiernaast zal ik kijken naar de kritiek die Skoçpol op haar theorie gekregen heeft. Ook hierbij ga ik kijken wat dit betekent voor mijn onderzoek en het gebruik van de theorie op de Bataafse Revolutie als geheel. De centrale vraag in dit hoofdstuk is: wat houdt Skoçpols theorie in en wat zijn de grote kritieken?

Allereerst is het van belang om het idee van een sociale revolutie duidelijk te hebben. Sociale revoluties zijn volgens Skoçpol ‘rapid and basic transformations of a state’s society and class structure’.¹⁵ Hiertegenover staan andere soorten revoluties. Zij schaarst deze onder andere noemers, en ze hebben andere gevolgen.¹⁶ Rebelle, bijvoorbeeld, kan de sociale rangorde veranderen, maar mist het aspect van structurele verandering.¹⁷ Een proces als industrialisatie kan de sociale rangorde veranderen, maar mist het politieke aspect.¹⁸ Politieke revoluties veranderen de bestaande staatsstructuur, maar missen de sociale omslag van een sociale revolutie.¹⁹ Uiteindelijk is het unieke aan een sociale revolutie dat er zowel op politiek als op sociaal vlak een structurele verandering plaatsvindt.

Nu de definitie van een sociale revolutie duidelijk is een verdere uitleg van haar structuralistische visie. Skoçpols theorie benadrukt relaties tussen groepen en maatschappijen.²⁰ Skoçpol ziet drie relaties die van belang zijn voor het ontstaan van een sociale revolutie. De eerste relatie die van belang is volgens Skoçpol is de relatie tussen sociale klassen. Haar idee van een sociale revolutie begint bij een marxistische notie van klassenverdeling: Een

¹⁵ Theda Skoçpol, *States and Social Revolutions* 4.

¹⁶ *Ibidem* 4.

¹⁷ *Ibidem* 4.

¹⁸ *Ibidem* 4.

¹⁹ *Ibidem* 4.

²⁰ *Ibidem* 18.

voorwaarde voor een sociale revolutie is een verdeling van de maatschappij in een bovenlaag en een onderlaag. De bovenlaag onderdrukt de onderlaag.²¹ Skoçpol ziet dat deze situatie lang voor een revolutie terug te vinden is in de maatschappij, maar zich pas uit in een revolutie als de andere structuren het toestaan.

Dit brengt ons bij de tweede relatie die volgens Skoçpol belangrijk is, namelijk die tussen staten. Om deze relatie goed te begrijpen is het vereist om Skoçpols definitie van een staat te begrijpen. Staten zijn volgens haar ‘administrative and coercive organizations’,²² die potentieel autonoom zijn en los staan van economische belangen en structuren, hoewel deze wel invloed hebben op het handelen van staten.²³ Het verschil tussen Skoçpols theorie over staten en de marxistische notie van een staat is dat Skoçpol de staat als een speler in de zoektocht naar grondstoffen ziet, terwijl het marxisme de staat als een resultaat van de klassenverhoudingen ziet. In het marxisme wordt de staat beheerst door de op dat moment dominante klasse. Skoçpol geeft aan dat de staat en de dominante klasse vaak strijden om dezelfde grondstoffen. De staat is er echter bij gebaat om de onderlaag van de bevolking als onderlaag te houden en accepteert hierom de strijd met de bovenlaag.

Skoçpol ziet de relaties tussen staten als essentieel in het ontstaan van een sociale revolutie. Een staat moet namelijk verzwakt zijn door internationale druk, een militaire of economische nederlaag, om de revolutie een kans van slagen te geven. Ze zegt hierover ‘Modern social revolutions have happened only in countries situated in disadvantaged positions within international arenas.’²⁴ Specifiek het achterlopen op militair gebied en politieke afhankelijkheid is van cruciaal belang volgens Skoçpol.

De derde relatie die volgens Skoçpol van belang is voor het ontstaan van een sociale revolutie is de relatie tussen de staat en de bevolking. De staat is constant in strijd met de dominante klasse van de bevolking over het bemachtigen van grondstoffen. Het inzetten van deze grondstoffen door de

²¹ Theda Skoçpol, *States and Social Revolutions* 13.

²² Ibidem 14.

²³ Ibidem 14.

²⁴ Ibidem 23.

staat is in strijd met de belangen van de dominante klasse.²⁵ De staat probeert door middel van de grondstoffen haar autonomie te vergroten. Iets wat, uitzonderingen daargelaten, een bedreiging vormt voor de dominante klasse en haar positie. De staat is, volgens Skoçpol, echter wel gebaat bij het handhaven van de bestaande sociale verhoudingen in de maatschappij. Een van de functies van de staat is ordehandhaving, wat het makkelijkst te bereiken is door de bestaande sociale relaties te handhaven.²⁶ Een sociaal-revolutionaire situatie ontstaat volgens haar pas als de staat erbij gebaat is om concessies te doen aan de lagere klasse in de maatschappij.

Deze drie relaties zijn de basis van de theorie van Skoçpol, maar het is van belang om die theorie concreter te maken. In de eerste relatie, tussen de klassen, ziet zij een belangrijke maatschappelijke structuur voor het ontketenen van een sociale revolutie. Namelijk een grote rurale samenleving die zich verzet tegen oude feodale gebruiken. Als gevolg daarvan ontstaat een bredere opstand onder de lagere klasse van de samenleving. Deze situatie van onvrede en verzet kan decennia aanhouden, maar op het moment dat de staat te zwak is om het de kop in te drukken leidt het tot verandering. Hierin is de tweede relatie, tussen staten, belangrijk. Als een staat te veel van haar grondstoffen moet uitgeven aan internationale competitie of het herstellen van een militaire nederlaag is er de mogelijkheid van een sociale revolutie. Op dat moment gaat de staat toegeven aan de eisen van de lagere klassen, om de orde te bewaren. Als de staat hier te laat mee begint of te weinig van de eisen inwilligt ontstaat er volgens Skoçpol een sociale revolutie. Dit is onderdeel van de derde relatie. Skoçpol ziet al deze structuren bij een sociale revolutie, en als vereiste voor een sociale revolutie. Er zijn echter ook revoluties waarbij deze structuren niet van toepassing zijn. Zij schaaft deze onder andere noemers. Sociale revoluties zijn volgens Skoçpol 'rapid and basic transformations of a state's society and class structure'.²⁷ Dit zet zij af tegen politieke revoluties, die volgens haar de staatsstructuur veranderen, maar niet

²⁵ Theda Skoçpol, *States and Social Revolutions* 30.

²⁶ *Ibidem* 30.

²⁷ *Ibidem* 4.

de sociale structuur.²⁸ Rebelle, volgens Skoçpol, kan wel de sociale rangorde veranderen, maar mist het aspect van structurele verandering.²⁹ Een proces als industrialisatie kan de sociale rangorde veranderen, maar mist dan weer het politieke aspect.³⁰ Uiteindelijk is het unieke aan een sociale revolutie dat er zowel op politiek als op sociaal vlak een structurele verandering plaatsvindt.

Voordat ik aan de vervolgvragen in deze scriptie toekom is het belangrijk om de kritiek op de theorie en andere manieren van het analyseren van revoluties te begrijpen. Allereerst zal ik gaan kijken naar het idee van 'contingency'. Een voornaam schrijver in deze methode is Charles Tilly. Hij vergelijkt revoluties met files. Sommige oorzaken zijn te voorspellen, zoals een glad wegdek, maar sommige oorzaken zijn niet te voorspellen, zoals een dronken chauffeur. 'Contingency' ziet maatschappelijke structuren als belangrijke onderdelen in het ontstaan van een revolutie, maar laat ruimte over voor de invloed van individueel handelen en zaken als cultuur en ideologie.³¹

Daarnaast is er nog een stroming belangrijk binnen de analyse van revoluties: 'agency'. Deze stroming gaat vooral uit van het idee dat individueel handelen van belang is in het ontstaan van sociale revoluties, een zogeheten voluntaristische benadering.³² Vooral vanuit deze hoek heeft Skoçpol veel kritiek gekregen. Eric Selbin is van mening dat Skoçpols pogingen om verandering in een structuralistische theorie te verwerken vruchteloos zijn. Selbin geeft aan dat, volgens hem, revoluties ontstaan vanuit de bewuste acties van mensen.³³

Wat betekenen al deze visies nu voor mijn onderzoek naar de Bataafse Revolutie? Als ik een benadering zoals 'agency' zou gebruiken zou ik de grote individuen van de Bataafse Revolutie en de patriottentijd gaan onderzoeken. Een Joan Derk van der Capellen tot den Poll bijvoorbeeld. Dit is een

²⁸ Theda Skoçpol, *States and Social Revolutions* 4.

²⁹ Ibidem 4.

³⁰ Ibidem 4.

³¹ Charles Tilly, *Modern European Revolutions* 7.

³² Eric Selbin, *Modern Latin American Revolutions* 13.

³³ Eric Selbin, 'Revolution in the Real World: Bringing agency back in', in: Foran (ed.), *Theorizing Revolutions* (Londen 1997), 123-136, aldaar 126.

interessant onderzoek, maar levert niks nieuws op. Als ik de 'contingency'-benadering zou gebruiken zou ik tot de conclusie komen dat heel veel factoren meespeelden, maar ook deze visie leidt niet tot nieuwe inzichten aangezien het ervan uit gaat dat alles een oorzaak kan zijn. Dit heeft tot gevolg dat ik alle bronnen zou moeten onderzoeken en dan nog steeds weinig nieuws zou vinden. Ik heb gekozen voor het structuralisme van Skoçpol omdat de macroscopische visie op revoluties vaak nieuwe inzichten oplevert met betrekking tot desbetreffende revoluties. Skoçpol zegt dit zelf in een artikel over de Iraanse Revolutie, die niet in haar theorie past.³⁴

Ter conclusie, wat houdt Skoçpols theorie in en wat zijn de grote kritieken? Skoçpols theorie volgt het idee dat een sociale revolutie ontstaat vanuit maatschappelijke structuren. Zij ziet hierin drie relaties die van belang zijn: de relatie tussen de klassen in een maatschappij, de relatie tussen verschillende staten en de relatie tussen de staat en de bevolking. Elk van deze relaties heeft structuren die een rol spelen in het al dan niet ontstaan van een sociale revolutie. Met dit idee verklaart ze het menselijk handelen in een revolutie als onbelangrijk. De 'contingency'-benadering om revoluties te analyseren gelooft in het belang van structuren, maar laat ook ruimte vrij voor individueel handelen, of voluntarisme. 'Agency', de derde en laatste theorie die ik heb besproken in dit hoofdstuk, gaat eigenlijk vooral uit van het individueel handelen en ziet de structuren die Skoçpol meent te zien niet. Vanuit de 'agency'-benadering is ook veel kritiek gekomen op het idee van Skoçpol, zoals bijvoorbeeld de kritiek van Eric Selbin.

³⁴ Theda Skoçpol, 'Rentier State and Shi'a Islam in the Iranian Revolution', *Theory and Society* 11 (1982) 3, 265-283, aldaar 268.

De Bataafse Revolutie op het platteland, een macroscopische lens op de microscopische gewesten

In hoofdstuk een bleek al dat er volgens Skoçpol een grote agrarische bevolking nodig is om een sociale revolutie te starten. In hoofdstuk een, bij de verdieping van Skoçpols theorie, is dit verder uitgediept. Een belangrijke vraag is uiteraard in hoeverre de Republiek kan gelden als een land met een grote agrarische bevolking. In dit hoofdstuk ga ik dieper in op de standpunten van Mijnhardt³⁵ en Te Brake over deze vraag. Daarnaast draait dit hoofdstuk om het verloop van de Bataafse Revolutie in verschillende gewesten. De centrale vraag in het hoofdstuk luidt: verliep de Bataafse Revolutie in minder verstedelijkte gewesten meer volgens het idee van Skoçpol? Hierbij zal ik vooral gaan letten op elementen uit de theorie van Skoçpol.

Ten eerste geef ik een wat uitgebreidere uitleg van het artikel van Mijnhardt. Het is van belang om te begrijpen dat Mijnhardt zijn artikel niet geschreven heeft met Skoçpol in het achterhoofd. Het artikel van Mijnhardt is desondanks van belang omdat hij inzicht geeft in de verstedelijking van de Republiek ten tijde van de Bataafse Revolutie. Mijnhardt geeft in zijn artikel aan dat in de tijd voor de Bataafse Revolutie ongeveer 37 procent van de bevolking van de Republiek in een stad woonde. In Holland, het rijkste en belangrijkste gewest, was dit aantal zelfs zestig procent.³⁶ Hiernaast geeft hij aan dat de Republiek weliswaar over platteland beschikte, maar dat ook dit dichtbevolkt was.³⁷ Hierdoor zouden mensen uit de steden een heel eind moeten reizen volgens Mijnhardt om de natuur te zien.

Mijnhardt vergeet, naar mijn mening, de verdeeldheid in de Republiek. Campegius Lambertus Vitringa beschrijft de Nederlandse Republiek als volgt:

Het volk van Nederland bestaat nog, op dit oogenblik, wat aangaat zijne huishoudelijke en finacie betrekkingen, als negen onderscheidene, door

³⁵ Mijnhardt 'The Dutch Republic as a Town'.

³⁶ Ibidem 345.

³⁷ Ibidem 346.

*een naauw verbond verenigde, landschappen. Deze band wordt genoemd federatie of federalisme.*³⁸

Hierna gaat Vitranga verder met het verklaren van zijn afkeer naar het federalisme. Zijn boek is gepubliceerd in 1860, kort na het ontstaan van Nederland als eenheid, dus de afkeer tegenover het federalisme is niet vreemd.

In de volgende alinea's wordt de verstedelijking per gewest getoetst. Hierbij is het belangrijk om een duidelijke definitie van een stad in de achttiende eeuw te gebruiken. Er zijn verschillende definities mogelijk. Allereerst is er de definitie die aan het begin van de negentiende eeuw is gebruikt om censusdata te verwerken. De grens voor een stad ligt binnen deze definitie bij 2.000 inwoners in de kern.³⁹ Bij de census van Overijsel wordt er een andere definitie gebruikt. In de census wordt erbij gezegd of iets als een stad wordt gezien of niet, maar dit gaat uit van het oude concept van stadsrechten. Een opvatting die dateert van rond het jaar 1000 na Christus. Deze stadsrechten werden een stad of dorp niet afgenomen, ongeacht latere ontwikkelingen van de plaats. Sommige van de 'steden' uit de census hebben dus al 700 jaar stadsrechten op het moment van de census. Het gebruik van de 'steden' uit de census zou betekenen dat ik een plaats als Wilsum met 278 inwoners als stad zou moeten definiëren. Hiernaast staat niet bij elke census erbij of een plaats stadsrechten had of niet. Deze definitie van een stad is dan ook niet bruikbaar voor dit onderzoek.

Maunier gebruikt weer een hele andere definitie van een stad. Hij maakt duidelijk dat de definitie van 2,000 inwoners of meer eigenlijk niet geschikt is voor wetenschappelijk onderzoek en dat eigenlijk moet worden gekeken naar de rol die een bepaalde gemeenschap speelt in de omgeving.⁴⁰ Ik heb niet de beschikking over de gegevens die nodig zouden zijn om deze definitie van een stad toe te passen. Om deze reden heb ik gekozen voor de definitie van 2.000 inwoners of meer. Uit deze definitie volgt de onderstaande tabel.⁴¹

³⁸ Campegius Lambertus Vitranga, *Staatkundige geschiedenis der Bataafsche Republiek, Volume 2* (Amsterdam 1860) 72.

³⁹ Philip Benedict, 'Was the Eighteenth Century an Era of Urbanization in France?', *The Journal of Interdisciplinary History* 21 (1990) 2, 179-215, aldaar 184.

⁴⁰ René Maunier, 'The Definition of a City', *American Journal of Sociology* 15 (1910) 4, 536-548, aldaar 537.

⁴¹ 'Volkstelling 1795' <http://www.volkstellingen.nl/nl/volkstelling/jaarview/1795/index.html> (03-01-2020).

Tabel 1: verstedelijkingsgraad van de gewesten in de Republiek 1795

Gewest	Inwoners	Inwoners stad	Verstedelijkingsgraad
Holland	828.524	515.546	62,2%
Zeeland	82.212	33.175	40,4%
Friesland	161.513	63.296	39,2%
Stad en Ommeland	114.555	26.490	23,1%
Drenthe	39.672	7.921	21,6%
Bataafs Brabant	210.723	88.976	42,2%
Gelderland	217.828	112.753	51,8%
Overijssel	135.060	31.191	23,1%
Utrecht	92.904	40.848	44%
Totaal	1.882.991	929.196	48,9%

Als ik de gegevens uit tabel 1 afzet tegen het uitgangspunt van Mijnhardt, kan ik een aantal conclusies trekken. Ten eerste dat Mijnhardt een andere definitie van een stad heeft gebruikt dan de 2.000 inwoners of meer. Dit valt af te lezen aan het feit dat het percentage van verstedelijking in de Republiek als geheel in het geval van deze tabel meer dan tien procent hoger ligt dan de door Mijnhardt genoemde 37 procent. Hieruit valt af te leiden dat Mijnhardt een striktere definitie van een stad heeft gebruikt. Wat deze definitie precies is vertelt hij niet. Ten tweede valt op dat de percentages van verstedelijking tussen de gewesten verschillen. Zo is Holland meer dan zestig procent verstedelijkt. Dit kaart Mijnhardt ook al aan in zijn artikel. Dit staat in schril contrast met de gewesten Drenthe, Groningen en Overijssel. Alle drie de gewesten zitten iets boven de twintig procent verstedelijkingsgraad.

Mijnhardt behandelt de republiek als geheel en noemt het gemiddelde van 37 procent als teken dat de Republiek verstedelijkt was. Zoals Vitringa al in 1860 schreef was de Republiek toentertijd echter geen geheel. Het was een samenraapsel van acht gewesten en de Generaliteitslanden. Deze verschillende staatjes hadden allemaal een eigen bestuur. Zo moet de Republiek, naar mijn mening, ook behandeld worden. Acht losse staten, verbonden in belangrijke zaken, maar ook onafhankelijk als dat nodig blijkt. Ik zet dan ook vraagtekens bij de redenering van Mijnhardt.

Zoals Skoçpol al zegt is een grote rurale bevolking vereist in het ontstaan van een sociale revolutie. Een aantal gewesten voldeed aan die voorwaarde. Ik ga daarom in op de minder verstedelijkte gewesten, specifiek Overijssel.

Voordat ik inga op de situatie in Overijssel, is het belangrijk een toelichting te geven op een artikel van Wayne Te Brake.⁴² Hij zegt in zijn artikel dat de Republiek geen politiek geheel was, maar een verdeeld politiek landschap.⁴³ Zoals we al bij Vitringa gezien hebben klopt dit idee. Te Brake geeft aan dat de verdeeldheid van de Republiek de reden is dat een grote sociale revolutie overeenkomstig met het idee van Skoçpol niet mogelijk was. Het zou de revolutie als geheel te langzaam maken om echt op gang te komen. De revolutie in de Republiek was een te lokale gebeurtenis, terwijl bij Skoçpol de staat als autonome speler juist zo'n grote rol speelt.⁴⁴

Toch ben ik het niet helemaal eens met Te Brake. Hij geeft aan dat de Republiek een federatie is van acht losse staten. Dit betekent dat de acht gewesten eigenlijk los bestudeerd dienen te worden. Zoals ik al eerder uitlegde is een grote rurale bevolking een vereiste bij Skoçpol. De onvrede van deze groep met de status quo brengt hen ertoe in opstand te komen tegen feodale gebruiken. Hierom ga ik, zoals gezegd, vooral onderzoek doen naar een van de minder verstedelijkte gewesten, Overijssel.

Als ik dan specifiek kijk naar het gewest Overijssel, dan kom ik tot de volgende redenering. Zoals we in de eerste helft van dit hoofdstuk hebben kunnen zien leefde in Overijssel ongeveer 23 procent van de bevolking in de stad. Dit is substantieel minder dan de verstedelijkingsgraad van 37 procent over het algeheel, die Mijnhardt hanteert. De kans is hier dan ook groter op een feodale revolutie langs de lijn van Skoçpol dan in andere gewesten.

Joan Derk van der Capellen tot den Pol, een edelman uit Overijssel, kwam als een van de eersten in opstand tegen de oude drostenrechten, die uitgeoefend werden in het gewest.⁴⁵ Drostenrechten hielden in dat een boer bepaalde diensten moest verlenen aan de drost, of schout. Het was een oud

⁴² Te Brake, 'Popular Politics and the Dutch Patriot Revolution'.

⁴³ Ibidem 202.

⁴⁴ Ibidem 201.

⁴⁵ Rosendaal, *De Nederlandse Revolutie* 25.

overblijfsel van het feodale stelsel in het gewest, en hierover was veel onvrede onder de boeren. Van der Capellen tot den Pol kaartte aan dat het gebruik van drostenrechten eigenlijk al in 1631 afgeschaft, zoals hij in de volgende passage laat blijken:

*En dus allerkenmerklijkst mede uit de beurzen dier ingezetenen, enkel uit kracht en ingevolg der gerugte resolutie van 1631 op voorwaarde van voor altoos van de Diensten enz. af te zien.*⁴⁶

Volgens Van der Capellen tot den Pol bleven de drostendiensten echter plaatsvinden:

*die afgeschafte diensten, even als voorheen, te eischen van ambtenaaren van de vorige eeuw.*⁴⁷

Zijn betoog met betrekking tot de drostendiensten leidde tot verlies van aanzien in de ogen van de andere ridders van Overijssel, maar dit weerhield Van der Capellen niet. In 1782 resulteerde zijn publicatie van misstanden gemaakt door de drost van Twente in een massale beweging van de Overijsselse bevolking.⁴⁸ Dit leidde tot de afschaffing van de drostendiensten. Dit is een voorbeeld van Skoçpols vereiste opstanden van onderaf op het platteland.

De revolutie nam in Overijssel verder ook de snellere vlucht die Te Brake miste in de Republiek als geheel. Al in 1783 gaven de stadsbesturen in Overijssel, op aandringen van de gemeenslieden (de vertegenwoordigers van de burgerij in het stadsbestuur), geen gevolg meer aan de dwingende aanbevelingen van de stadhouder bij de voordrachten van nieuwe regenten. De burgers wilden zelf de keuze kunnen maken over hun regenten.⁴⁹ Hieruit blijkt dat het Overijsselse volk bereid was in opstand te komen en het gezag van de stadhouder te negeren om haar rechten te krijgen. Deze opstandigheid sloeg geleidelijk over naar de rest van de Republiek en de stadhouder moest

⁴⁶ Nationaal Archief, Den Haag, collectie Joan Derk van der Capellen tot den Poll, nummer toegang 1.10.18, inventarisnummer 219, concept "Vertoog over de onwettigheid der Drostendiensten".

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ J. Rosendaal, W. Swaerdens, *Joan Derk van der Capellen tot den Pol, van controversie tot lieu de memoire*, (2015) 13.

⁴⁹ Rosendaal, *De Nederlandse Revolutie* 25.

steeds meer rechten afstaan om de macht te behouden. Een voorbeeld van de relatie tussen staat en bevolking die Skoçpol ziet. De machthebber in de staat, de stadhouder, moest steeds meer rechten aan het volk afstaan om zo de orde te bewaren. De stadhouder had in 1787 zoveel moeten inbinden dat hij de controle kwijt was over een aantal gewesten, waaronder Overijssel.⁵⁰ Dankzij Pruisisch ingrijpen wist de stadhouder zijn macht echter terug te grijpen en het werk van de patriotten ongedaan te maken. Dit laatste is een voorbeeld van de relatie tussen staten die Skoçpol ziet. In dit geval werkt het ingrijpen door een andere staat, Pruisen, tegen de revolutie.

Terugkomend op centrale vraag in dit hoofdstuk, ‘verliep de aanloop naar de Bataafse Revolutie in de minder verstedelijkte gewesten meer volgens de lijn van Skoçpol?’. Ik heb in dit hoofdstuk gekeken naar de redenering van Mijnhardt met betrekking tot de Republiek als geheel. Hij gebruikt het gemiddelde van 37 procent als hij het heeft over de verstedelijkingsgraad in de Republiek. Hij kijkt niet naar de individuele gewesten, maar naar de Republiek als geheel. Ik ben tot de conclusie dat het verschil in verstedelijkingsgraad te groot was. Te Brake snapt wel dat de Republiek niet als een geheel behandeld moet worden, maar laat vervolgens na om te kijken naar de loop van de revolutie in de minder verstedelijkte gewesten. Ik heb dat in dit hoofdstuk wel gedaan, met name naar Overijssel. Uit dit onderzoek blijkt dat in Overijssel wel degelijk sprake is van een aantal structuren die Skoçpol als belangrijk ziet in haar model. De relatie tussen klassen is zichtbaar, met het verzet van de boeren tegen de drostenrechten, de relatie tussen staat en bevolking is zichtbaar, met het verzet tegen de stadhouder en de relatie tussen staten is zichtbaar, maar dan in het nadeel van de revolutie. Het gaat mij te ver om de revolutie in Overijssel een sociale revolutie te noemen, aangezien dit valt of staat met het al dan niet slagen van de revolutie. De revolutie in Overijssel slaagde niet. Duidelijk is wel dat Skoçpols theorie meer van toepassing is op de minder verstedelijkte gewesten van de Republiek dan op de Republiek als geheel.

⁵⁰ Rosendaal, *De Nederlandse Revolutie* 50.

De klassensamenleving in de Republiek, een marxistische fabricatie of een feitelijke representatie?

In het derde hoofdstuk staat de klassensamenleving centraal. Deze is van vitaal belang voor de theorie van Skoçpol. Ze heeft het concept ontleend aan het marxisme, waarbij de klassenstrijd centraal staat in de theorie. Cornelis de Wit ziet een klassensamenleving in de Republiek, zoals hij betoogt in zijn boek 'De strijd tussen aristocratie en democratie in Nederland, 1780-1848'.⁵¹ In dit boek kijkt hij met een marxistische blik naar de periode voor de Bataafse Revolutie. Zelf zegt hij: 'De revolutie van 1787 had niet een uniform karakter, maar een aristocratische en een burgerlijke component. Beide richtingen streden om de leiding'.⁵² De Wit ziet de aristocratische component als de bovenlaag en de burgerlijke component als de onderlaag. Na het hierboven geciteerde stuk schrijft hij over de ontwikkeling van deze klassenstrijd en de verschillen tussen de groepen. In dit hoofdstuk ga ik het idee van De Wit onderzoeken aan de hand van de vraag: klopt het idee dat De Wits klassensamenleving foutief is, of is er wel sprake van een klassensamenleving in de Bataafse tijd?

Allereerst is het van belang om de kritiek op het idee van De Wit te begrijpen. Niek van Sas is van mening dat het boek van De Wit veel heeft gebracht met betrekking tot het onderzoek naar de Bataafse Revolutie, maar hij blijft overwegend kritisch:

*Tegenover dit voordeel staan echter grote nadelen, met name het zwart-witschema dat alle politiek interpreteert in termen van een – zijns inziens fundamentele en onoverbrugbare – sociale tegenstelling tussen regenten en burgers; een klassenstrijd naar marxistisch concept in feite.*⁵³

Van Sas noemt de theorie van De Wit een samenzweringstheorie, waarin regenten de democratie de pas af hadden gesneden. Hij vindt de theorie te eenzijdig beschreven en ziet eerder een politieke verdeling in de Republiek.⁵⁴

⁵¹ De Wit, *De strijd tussen Democratie en Aristocratie in Nederland*.

⁵² Ibidem 38.

⁵³ Niek van Sas, *De Metamorfose van Nederland. Van Oude Orde naar Moderniteit, 1750-1900* (Amsterdam 2004) 20.

⁵⁴ Niek van Sas, *De Metamorfose van Nederland* 179.

Ook Mart Rutjes is het niet eens met de klassenstrijd die De Wit ziet. Hij is niet zo fel in zijn kritiek als Van Sas, maar gaat wel in op het discours wat De Wit als een aanwijzing voor een klassensamenleving ziet. Hij geeft aan dat het woord ‘aristocraat’, wat De Wit gebruikt, een scheldwoord was, in plaats van een titel. Het werd volgens Rutjes gebruikt om aan te geven dat iemand antirevolutionair was.⁵⁵ Niemand noemde zichzelf een aristocraat, zo betoogt Rutjes. Hij geeft wel aan dat hij De Wit dankbaar is voor het doen opleven van de interesse in de Bataafse Revolutie als apart onderzoeksonderwerp.⁵⁶

Beide auteurs voelen dus niks voor het idee van De Wit met betrekking tot een klassensamenleving. In de rest van dit hoofdstuk ga ik het idee van De Wit en de kritiek van Rutjes en Van Sas toetsen. Hiervoor is de term ‘othering’ van belang. ‘Othering’ is volgens Stacey R. Fitzsimmons het proces waarbij een groep mensen als buitenstaanders wordt weggezet.⁵⁷ Deze groep mensen is anders dan de ‘ons’ of degene die aan ‘othering’ doet. ‘Othering’ is een fenomeen dat vooral voorkomt bij groepen die zich willen afzetten tegen een andere groep. Pawlak gaat nog een stap verder en geeft aan dat de ‘other’ vaak wordt gebruikt ‘as a vehicle for recognizing the self’.⁵⁸ Ook geeft Pawlak aan dat, hoewel het idee zijn origine kent in de context van verschillende culturen nationaliteiten, het veelal gebruikt wordt tussen klassen.⁵⁹ Het discours van ‘othering’ laat zich kenmerken door de termen ‘wij’ en ‘zij’. Deze termen geven een duidelijk verschil tussen de ‘in-group’ of degene die aan ‘othering’ doet en de ‘out-group’ of buitenstaanders aan. In de context van de 18^e-eeuwse Republiek zijn ook de woorden ‘burger’ en ‘aristocraat’ een teken van ‘othering’. Ik ben van mening dat dit concept ook van toepassing is op de situatie voorafgaand aan de Bataafse Revolutie. Rutjes geeft zelf al aan dat de term ‘aristocraat’ vooral als scheldwoord gebruikt werd. In het licht van de

⁵⁵ Rutjes, *Door gelijkheid gegrepen* 14.

⁵⁶ Ibidem 14.

⁵⁷ Stacey Fitzsimmons, ‘Us, Them and Others in Management Research’ *The Academy of Management Review* 39 (2014) 3, 384-386, aldaar 384.

⁵⁸ M. Pawlak, ‘Othering the Self: National Identity and Social Class in Mobile Lives’ in: Cervinkova, Buchowski en Uherek (red.), *Rethinking Ethnography in Central Europe* (New York 2015) 23-40, aldaar 24

⁵⁹ Ibidem 23.

‘othering’-theorie sluit dit een klassensamenleving niet uit. Het kan zelfs het bewijs vormen voor het bestaan van een klassensamenleving.

Van Sas zijn kritiek is van bredere aard dan die van Rutjes. Hij noemt het idee van De Wit een samenzweringstheorie en zet het weg als een marxistische fabricatie. Van Sas ziet een politieke verdeling in de Republiek, geen klassenverdeling. De scheidslijn tussen aristocraat en democraat liepen volgens hem door de hele bevolking heen. Aan de hand van kranten uit de tijd en het fenomeen ‘othering’ ga ik dit idee toetsen. Ik ga niet zozeer in op het verschil aristocraat-democraat, maar wel op een al dan niet aanwezige klassensamenleving. Allereerst ga ik kijken naar het volksblaadje *de Domkop*. Dit was een goedkoop krantje, wat voornamelijk in de lagere echelons van de samenleving gelezen werd.⁶⁰ In de veertiende editie van het blad schrijft een lezer in een ingezonden brief het volgende:

Dogten ze, dat ze het wel klaaren konden, dat ze geen meer personen uit de burgery bij haar hebben wilden?... Maar zou er niet wel den een of ander kunnen zyn die zeggen zou het waaren Aristekraaten, zy wouden geen potkykers hebben⁶¹

Hierin komt het woord ‘zij’ veel voor, duidend op een ‘out-group’. De schrijver zet zich af tegen deze groep, die hij *Aristekraaten* noemt. Hij noemt ook de burgerij, waar hij hoogstwaarschijnlijk zelf deel van uit maakt. ‘Zij’ duidt in het bovenstaande fragment op leden van een hoog comité. Een voorbeeld van de onderlaag die afgeeft op de bovenlaag. Meer van deze voorbeelden zijn te vinden in *de Domkop*.

Het tijdschrift liet zich kenmerken door een lijst met vermoede orangisten of aanhangers van de stadhouder. Ook hierin komt de term ‘aristocraat’ veel voor. Rutjes heeft gelijk dat het wordt gebruikt als een scheldwoord, maar niet richting iedereen die beticht werd antirevolutionair te zijn. Mijns inziens werd het scheldwoord ‘aristocraat’ vooral vanuit de onderlaag van de samenleving gebruikt richting mensen die beter af waren, zoals blijkt uit de volgende passage: ‘twee aanzienlyke en lucrative posten;

⁶⁰ Jacobs, ‘Volksbladen versus verlichting’ 193.

⁶¹ *De Domkop* (Amsterdam 1995), 122.

heeft bekwaamheden, doch is niet te vertrouwen, zynde een *Aristocraat* in den volstrektsten zin'.⁶² Ook hier wordt het scheldwoord 'aristocraat' gebruikt richting mensen die beter af waren dan de schrijver, en ook hier weer vanuit de lagere echelons van de maatschappij.

Ook vanuit de bovenlaag van de maatschappij maakte men zich schuldig aan het fenomeen 'othering'. In het duurdere tijdschrift 'Avondpraatje of Zamenspraak tusschen Eenige Burgers' deelt de schrijver sneren uit naar de onderlaag van de samenleving, zo blijkt uit het volgende fragment:

*Ieder een zegt, zo moet het zijn, zo moet de constitutie wezen: en om de waarheid te zeggen, die arme menschen kennen het woord niet eens, en wat nog het ergst is, zy zyn zo koppig en vooringenomen met hunne denkbeelden*⁶³

Het blad kent vier edities, waarin een discussie tussen een intelligente, rijke man en een minder intelligente arme man wordt uitgeschreven. Uit het stuk hierboven blijkt dat de spreker in dit geval het niet eens is met het feit dat de onderlaag van de samenleving haar mening uit zonder kennis van zaken. De spreker heeft het duidelijk over 'zij' en zet zichzelf af van de ander. Als hij het heeft over 'die arme menschen' maakt de spreker duidelijk dat hij zich afzet tegen de onderlaag en dus deel uitmaakt van de bovenlaag. Dit is een duidelijk geval van 'othering' op basis van een klassenscheiding.

Het bovenstaande fragment is een voorbeeld van 'othering' uit een bredere discussie in de Bataafse Republiek. De hogere laag van de samenleving vond dat de lagere laag opgevoed moest worden voordat ze politiek mocht participeren. De onderlaag was het niet eens met dit idee. Het armere deel van de maatschappij was van mening dat 'ware verlichting niet in scholing of kennis moest worden gezocht, maar in vereenvoudiging'.⁶⁴ Het idee leefde dat de 'hooggeschoolden' met 'moeilijk taalgebruik en ingewikkelde procedures de ongeschoolde burgers misleidden en de macht naar zich toe trokken, ten koste van de volkssoevereiniteit'.⁶⁵ Dit idee werd door

⁶² *De Domkop*, 104.

⁶³ *Avond-Praatje of Zamenspraak tusschen Eenige Burgers over de Een en Onverdeelbaarheid van de Bataafsche Republiek, zo wel van alle Schulden, als Regeringe enz. enz. 2* (Amsterdam 1796) 1, 2.

⁶⁴ *Ibidem* 198.

⁶⁵ *Ibidem* 198.

bestuurders gezien als gevaarlijk voor de samenleving. Het idee dat de onderlaag opgevoed moest worden gaat uit van een notie van klassenverdeling. De onderlaag, die niet begrijpt wat er moet gebeuren, en de bovenlaag, die wel begrijpt wat er moet gebeuren. Ook hier wordt weer een 'in-group' en een 'out-group' gecreëerd.

Met betrekking tot de hierboven gebruikte krantjes moet gezegd worden dat ze allebei gekleurd zijn. *De Domkop* werd omschreven als een roddelblad, met name het katern waarin zogenaamde 'orangisten' genoemd werden was gebaseerd op geruchten. Ook het blad *Zamenspraak tusschen Eenige Burgers* is niet zonder zijn fouten. Het is een blad met een duidelijke kleur, wat zichtbaar is in het hierboven geciteerde fragment. Ik gebruik ze echter om de gekleurdheid met betrekking tot de klassenmaatschappij te onderzoeken. Ik behandel ze niet als een objectieve bron over de situatie van de tijd en raad eenieder af dit wel te doen.

Terugkomend op de centrale vraag in dit hoofdstuk, klopt het idee dat De Wits klassensamenleving foutief is, of is er wel sprake van een klassensamenleving in de Bataafse tijd? Het antwoord ligt genuanceerder dan ik in het stuk hierboven doe blijken. Natuurlijk heeft Van Sas gelijk dat de maatschappij zich liet indelen op basis van politieke voorkeuren. Het punt wat ik probeer te maken is echter dat de kritiek op De Wits boek overdreven is. Op basis van krantjes die door verschillende lagen van de samenleving werden geschreven en gelezen en aan de hand van het fenomeen 'othering' ben ik van mening dat dit klopt. Er was, binnen de Bataafse Republiek, zeker sprake van een vermeende klassensamenleving. Beide lagen zetten zich in hun eigen bladen af tegen de ander. Zoals Pawlak al aangaf is dit een manier om de eigen 'in-group' te kunnen herkennen. Om te zeggen dat er sprake is van een complete klassenscheiding zoals Skoçpol het ziet is overdreven, maar er was een duidelijk verschil tussen de onderlaag en de bovenlaag dat in de hedendaagse literatuur genegeerd wordt.

Conclusie

In deze scriptie heb ik geprobeerd antwoord te geven op de vraag: in hoeverre was de Bataafse Revolutie een sociale revolutie? Hiervoor heb ik het Skoçpol's definitie van een sociale revolutie gebruikt, namelijk een snelle transformatie van een maatschappij haar staat- en klassenstructuur. Volgens Skoçpol werd dit vaak vergezeld door opstanden van onder in de samenleving.⁶⁶ Het eerste hoofdstuk heb ik gewijd aan het verder uitleggen van Skoçpol en het bredere debat om haar theorie heen. Haar theorie bekijkt revoluties vanuit een macroperspectief, waarbij maatschappelijke structuren en internationale relaties een rol spelen en individueel handelen niet. Dit lijkt erg op de theorie van 'contingency', vooral bekend gemaakt door Charles Tilly, maar Tilly laat ook ruimte over voor het individueel handelen in een revolutie.⁶⁷ De tegenhanger van Skoçpol's structuralistische visie is de 'agency' visie, onder anderen aangehangen door Selbin. Deze visie op revoluties gaat vooral uit van individueel handelen en ziet structuren als een bijzaak.⁶⁸ Skoçpol heeft veel kritiek gekregen in de veertig jaar sinds ze haar theorie publiceerde, maar het is nog steeds een van de meest invloedrijke theorieën over revoluties.

In het tweede hoofdstuk heb ik gekeken naar auteurs die beweerden dat een sociale revolutie, om uiteenlopende redenen, niet mogelijk was in de Republiek. Ik ben begonnen bij Mijnhardt, die de Republiek verstedelijkt noemde. Hij zei dat 37% van de inwoners van de Republiek in een stad woonde. Een grote rurale samenleving is voor de theorie van Skoçpol van vitaal belang, dus ik ben begonnen met het onderzoeken van deze stelling. Aan het gemiddelde van Mijnhardt is, volgens mij, niet veel mis, hoewel hij een andere definitie van een stad gebruikt dan ik heb gedaan. Het probleem met de stelling van Mijnhardt is dat hij de Republiek als een geheel behandelt. De Republiek was, in de tijd waar Mijnhardt over schrijft, een federatie van acht losse gewesten. Ik heb onderzocht hoe de verstedelijking in de verschillende gewesten zat. Een federatie van acht losse gewesten betekent immers acht losse microstaten waar een revolutie zou kunnen ontstaan. Wat bleek, in de

⁶⁶ Skoçpol, *States and Social Revolutions* 4.

⁶⁷ Tilly, *European Revolutions*.

⁶⁸ Eric Selbin, *Modern Latin American Revolutions*.

gewesten Groningen, Drenthe en Overijssel leefde rond de twintig procent van de mensen in een stad. Dit is aanzienlijk minder dan de door Mijnhardt genoemde 37%.

Nadat ik dit feit heb aangewezen ben ik gaan kijken naar het verloop van de revolutie in een van de minst verstedelijkte gewesten, namelijk Overijssel. Vanwege de noodzaak van een grote rurale bevolking voor de sociale revolutie van Skoçpol leek mij de kans hierop het grootst in dit gewest. Dit heb ik gedaan met de notie van Wayne te Brake in het achterhoofd. Namelijk dat de Republiek te verdeeld was om een sociale revolutie te kennen. Het idee van een verdeelde Republiek is correct. Het logische gevolg is echter onderzoek te doen naar de revoluties in de verschillende gewesten. Ik heb in dit onderzoek gezien dat in Overijssel inderdaad meer facetten van een sociale revolutie zichtbaar waren dan in de meer verstedelijkte delen van het land. Zo was er grote onvrede over oude feodale gebruiken, met name de drostendiensten, en leidde dit tot een opstand van onderaf. Ook ging de revolutie sneller in Overijssel, waar in 1787 al bevelen van de stadhouder werden genegeerd.

In het derde hoofdstuk ben ik gaan kijken naar een eventuele klassensamenleving binnen de Republiek. Hiervoor heb ik gebruik gemaakt van het boek van Cornelis de Wit, die deze klassensamenleving lang geleden al had beschreven, en kritieken op het boek.⁶⁹ De kritiek op het boek van De Wit was groot. Met name Van Sas was het pertinent oneens met De Wit. Ook Rutjes noemde de vermeende klassensamenleving foutief. Ik heb dit onderzocht aan de hand van kranten die in de Republiek werden verkocht toentertijd. Hieruit bleek dat er van onderin de samenleving wel degelijk een vermeende scheidslijn in de maatschappij was. Men deed vooral aan 'othering' of het benadrukken van een verschil tussen onder- en boven in de samenleving. Ook vanuit de bovenlaag van de maatschappij zag men een verschil, waarbij de onderlaag opgevoed moest worden door de bovenlaag. Onder in de maatschappij vond men dit elitaire onzin en werd deze notie snel verworpen als een poging om de volkssoevereiniteit af te pakken.

⁶⁹ De Wit, *De Strijd tussen Aristocratie en Democratie in Nederland*.

Terugkomend op de hoofdvraag: in hoeverre was er sprake van een sociale revolutie tijdens de Bataafse Revolutie? Hier is geen simpel en eenduidig antwoord op te geven. Alle structuren die Skoçpol ziet in een sociale revolutie waren, naar mijn mening, in meer of mindere mate aanwezig. Een sociale revolutie is echter pas compleet als deze geslaagd is, en dit was niet het geval bij de Bataafse Revolutie. Het is wel een interessante exercitie om de gevolgen van de Bataafse Revolutie te bekijken in de verschillende gewesten en een verband te leggen met de verstedelijkingsgraad van de gewesten. Dit om te kijken of hier een substantieel verschil in zit. Hier heb ik echter de tijd, noch de middelen voor en daarom nodig ik eenieder die hier wel de beschikking over heeft uit om een poging te doen.

Literatuurlijst

Primaire bronnen:

‘Volkstelling 1795’,

<http://www.volkstellingen.nl/nl/volkstelling/jaartellingdeelview/VT179501/index.html> (20-12-2019).

Nationaal Archief, Den Haag, collectie Joan Derk van der Capellen tot den Poll, nummer toegang 1.10.18, inventarisnummer 219, concept “Vertoog over de onwettigheid der Drostendiensten”.

De Domkop, (Amsterdam 1795).

Avond-Praatje of Zamenspraak tusschen Eenige Burgers over de Een en Onverdeelbaarheid van de Bataavsche Republiek, zo wel van alle Schulden, als Regeringe enz. enz. enz. 2 (Amsterdam 1796) 1.

Secundaire bronnen:

Benedict, P. ‘Was the Eighteenth Century an Era of Urbanization in France?’, *The Journal of Interdisciplinary History* 21 (1990) 2, 179-215.

Fitzsimmons, S. ‘Us, Them and Others in Management Research’ *The Academy of Management Review* 39 (2014) 3, 384-386.

Jacobs, E. Volksbladen versus verlichting, (nog niet gepubliceerd hoofdstuk).

Maunier, R. ‘The Definition of a City’, *American Journal of Sociology* 15 (1910) 4, 536-548.

Mijnhardt, W. ‘The Dutch Republic as a Town’, *Eighteenth-Century Studies* 31 (1998) 3, 345-348.

Pawlak, M. ‘Othering the Self: National Identity and Social Class in Mobile Lives’ in: Cervinkova, Buchowski en Uherek (red.), *Rethinking Ethnography in Central Europe* (New York 2015) 23-40.

Rosendaal, J. *De Nederlandse Revolutie, Vrijheid, volk en vaderland 1783-1799* (Nijmegen 2003).

Rosendaal, J. en W. Swaerdens, *Joan Derk van der Capellen tot den Pol, van controversie tot lieu de memoire*, (2015).

- Rutjes, M. *Door gelijkheid gegrepen: democratie, burgerschap en staat in Nederland 1798-1801* (Amsterdam 2012).
- Van Sas, N. *De Metamorfose van Nederland. Van Oude Orde naar Moderniteit, 1750-1900* (Amsterdam 2004).
- Selbin, E. *Modern Latin American Revolutions* (Routledge 2013).
- Selbin, E. 'Revolution in the Real World: Bringing agency back in', in: Foran (ed.), *Theorizing Revolutions* (Londen 1997), 123-136.
- Skoçpol, T. 'Cultural Idioms and Political Ideologies in the Revolutionary Construction of State Power. A Rejoinder to Sewell', in: *Social Revolutions in the Modern World* (Cambridge 1994), 199-209.
- Skoçpol, T. 'Rentier State and Shi'a Islam in the Iranian Revolution', *Theory and Society* 11 (1982) 3, 265-283.
- Skoçpol, T. *States and Social Revolutions, a Comparative Analysis of France, Russia and China* (Cambridge 1979).
- Te Brake, W. 'Popular Politics and the Dutch Patriot Revolutioon', *Theory and Society* 14 (1985) 2, 199-222.
- Tilly, C. *European revolutions, 1492-1992* (Oxford 1993).
- Vitringa, C. *Staatkundige geschiedenis der Bataafsche Republiek, Volume 2* (Amsterdam 1860).
- Wertheim Gijse-Wenink, A. en W. F. Wertheim, *Aan het volk van Nederland* (Castricum 1980).
- Van Wissing, P. "De Voetstappen van den onstefelijken Grijsaard': Janus en zijn opvolgers (1782-1802)' *Tijdschrift voor Tijdschriftstudies* 20 (2006) 2, 6-15.
- De Wit, C. *De Strijd tussen Democratie en Aristocratie in Nederland, 1780-1848* (Heerlen 1965).
- Nationaal Archief, Den Haag, collectie Joan Derk van der Capellen tot den Poll, nummer toegang 1.10.18, inventarisnummer 219, concept "Vertoog over de onwettigheid der Drostendiensten".